

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമാസമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ അയോധ്യാകാണ്ഡേ

॥ ദ്വിസപ്തതിതമഃ സർഗഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

|| ദ്വിസപ്തതിതമഃ സർഗഃ ||

കൈകേയിഭവനേ പ്രവിശ്യ ഭരതേന തസ്യഃ സമക്ഷേ പ്രണമനം
തൻമുഖാദേവ പിതും പരലോകവാസവൃത്തം വിജ്ഞായ ദുഃഖിതസ്യ
തസ്യ വിലാപഃ കൃ തദാനീം ശ്രീരാമ ഇതി പ്രശ്നേ കൈകേയിമുഖാദേവ
ശ്രുത്വാ തേന ശ്രീരാമവനഗമനവിഷയകവൃത്തസ്യ ഇജാനം

അപശ്യംസ്തു തതസ്തത്ര
പിതരം പിതൂരാലയേ |
ജഗാമ ഭരതോ ദ്രഷ്ടും
മാതരം മാതൂരാലയേ || 2.72.1 ||

അനുപ്രാപ്തം തു തം ദൃഷ്ട്വാ
കൈകേയി പ്രോഷിതം സുതം |
ഉത്പപാത തദാ ഹൃഷ്ടാ
ത്യക്ത്വാ സൗവർണ്ണമാസനം || 2.72.2 ||

സ പ്രവിശ്യൈവ ധർമാത്മാ
സ്വഗൃഹം ശ്രീവിവർജിതം |
ഭരതഃ പ്രേക്ഷ്യ ജഗ്രാഹ
ജനൻയാശ്ചരണൗ ശുഭൗ || 2.72.3 ||

തം മുർധ്നി സമുപാഘ്രായ
പരിഷ്വജ്യ യശസ്വിനം |

അങ്കേ ഭരതമാരോപ്യ
പ്രപ്തും സമുപചക്രമേ || 2.72.4 ||

അദ്യ തേ കതിചിദ് രാത്ര്യ -
ശ്യാതസ്യാർയകവേശ്വനഃ |
അപി നായശ്രമഃ ശീഘ്രം
രഥേനാപതതസ്തുവ || 2.72.5 ||

ആർയകന്യേ സുകുശലീ
യുധാജിൻമാതുലസ്തുവ |
പ്രവാസാച്ച സുഖം പുത്ര
സർവം മേ വക്തുമർഹസി || 2.72.6 ||

ഏവം പുഷ്ടന്യൂ കൈകേയോ
പ്രിയം പാർഥിവനന്ദനഃ |
ആചഷ്ട ഭരതഃ സർവം
മാത്രേ രാജീവലോചനഃ || 2.72.7 ||

അദ്യ മേ സപ്തമീ രാത്രി -
ശ്യാതസ്യാർയകവേശ്വനഃ |
അംബായാഃ കുശലീ താതോ
യുധാജിൻമാതുലശ്ച മേ || 2.72.8 ||

യൻമേ ധനം ച രത്നം ച
ഭദ്ര രാജാ പരന്തപഃ |
പരിശ്രാന്തം പഥ്യഭവത്
തത്ത്വോഹം പൂർവമാഗതഃ || 2.72.9 ||

രാജവാക്യഹരൈർഭൂതൈ -
സ്ത്വർയമാണോഹമാഗതഃ |

യദഹം പ്രഷ്ടുമിച്ഛാമി
തദംബാ വക്തുമർഹതി || 2.72.10 ||

ശൂന്യോഽയം ശയനീയസ്മേ
പര്യങ്കോ ഹേമഭൂഷിതഃ |
ന ചായമിക്ഷ്യാകുജനഃ
പ്രഹൃഷ്ടഃ പ്രതിഭാതി മേ || 2.72.11 ||

രാജാ ഭവതി ഭൂയിഷ്ട -
മിഹാംബായാ നിവേശനേ |
തമഹം നാദ്യ പശ്യാമി
ദ്രഷ്ടുമിച്ഛന്നിഹാഗതഃ || 2.72.12 ||

പിതൂർഗ്രഹീഷ്യേ പാദൗ ച
തം മമാഖ്യാഹി പൃച്ഛതഃ |
ആഹോസ്യിദംബാജ്യേഷ്ടായാഃ
കൗസൽയായാ നിവേശനേ || 2.72.13 ||

തം പ്രത്യുവാച കൈകേയി
പ്രിയവദ് ഘോരമപ്രിയം |
അജാനന്തം പ്രജാനന്തി
രാജ്യലോഭേന മോഹിതാ || 2.72.14 ||

യാ ഗതിഃ സർവഭൂതാനാം
താം ഗതിം തേ പിതാ ഗതഃ |
രാജാ മഹാത്മാ തേജസ്യീ
യായജൂകഃ സതാം ഗതിഃ || 2.72.15 ||

തച്ഛൂത്യാ ഭരതോ വാക്യം
ധർമാഭിജ്ഞനവാംഛുചിഃ |

പപാത സഹസാ ഭൂമൗ

പിത്യശോകബലാർദിതഃ || 2.72.16 ||

ഹാ ഹതോസ്തീതി കൃപണാം

ദീനാം വാചമുദീരയൻ |

നിപപാത മഹാബാഹു -

ർബാഹു വിക്ഷിപ്യ വീര്യവാൻ || 2.72.17 ||

തതഃ ശോകേന സംവീതഃ

പിതൂർമരണദുഃഖിതഃ |

വിലലാപ മഹാതേജാ

ദ്രാന്താകുലിതചേതനഃ || 2.72.18 ||

ഏതത് സുരുചിരം ഭാതി

പിതൂർമേ ശയനം പുരാ |

ശശിനേവാമലം രാത്രൗ

ഗഗനം തോയദാത്യയേ || 2.72.19 ||

തദിദം ന വിഭാത്യദ്യ

വിഹീനം തേന ധീമതാ |

വ്യോമേവ ശശിനാ ഹീന -

മപ്ശുഷ്ണ ഇവ സാഗരഃ || 2.72.20 ||

ബാഷ്പമുത്സൃജ്യ കംഠേന

സ്യാത്മനാ പരിപീഡിതഃ |

പ്രച്ഛാദ്യ വദനം ശ്രീമദ്

വസ്രേണ ജയതാം വരഃ || 2.72.21 ||

തമാർതം ദേവസങ്കാശം

സമീക്ഷ്യ പതിതം ഭൂവി |

നികൃത്തമിവ സാലസ്യ
സ്തന്ധം പരശൂനാ വനേ || 2.72.22 ||

മാതാ മാതംഗസങ്കാശം
ചന്ദ്രാർകസദ്യശം സുതം |
ഉത്ഥാപയിത്യാ ശോകാർതം
വചനം ചേദമബ്രവീത് || 2.72.23 ||

ഉത്തിഷ്ടോത്തിഷ്ട കിം ശേഷേ
രാജന്നത്ര മഹായശഃ |
ത്വദ്വിധാ നഹി ശോചന്തി
സന്തഃ സദസി സമ്മതാഃ || 2.72.24 ||

ദാനയജ്ഞാധികാരാ ഹി
ശീലശ്രുതിതപോനുഗാ |
ബുദ്ധിസ്തേ ബുദ്ധിസമ്പന്ന
പ്രദേവാർകസ്യ മന്ദിരേ || 2.72.25 ||

സ രുദിത്യാ ചിരം കാലം
ഭൂമൗ പരിവിവൃത്യ ച |
ജനനീം പ്രത്യുവാചേദം
ശോകൈർബഹുദിരാവൃതഃ || 2.72.26 ||

അഭിഷേക്ഷ്യതി രാമം തു
രാജാ യജ്ഞം നു യക്ഷ്യതേ |
ഇത്യഹം കൃതസങ്കൽപോ
ഹൃഷ്ടോ യാത്രാമയാസിഷം || 2.72.27 ||

തദിദം ഹൃന്യമാഭൂതം
വ്യവദിർണം മനോ മമ |

പിതരം യോ ന പശ്യാമി
നിത്യം പ്രിയഹിതേ രതം || 2.72.28 ||

അംബ കേനാത്യഗാദ് രാജാ
വ്യാധിനാ മയ്യനാഗതേ |
ധന്യാ രാമാദയഃ സർവേ
യൈഃ പിതാ സംസ്കൃതഃ സ്വയം || 2.72.29 ||

ന നൂനം മാം മഹാരാജഃ
പ്രാപ്തം ജാനാതി കീർത്തിമാൻ |
ഉപജിഘ്രേഘ്വത് തു മാം മുർധ്നി
താതഃ സന്നാമ്യ സത്യരം || 2.72.30 ||

ക്വ സ പാണിഃ സുഖസ്പർശ -
സ്താതസ്യാക്ലിഷ്ടകർമണഃ |
യോ ഹി മാം രജസാ ധ്വസ്ത -
മഭീക്ഷ്ണം പരിമാർജ്ജതി || 2.72.31 ||

യോ മേ ഭ്രാതാ പിതാ ബന്ധു -
ർയസ്യ ദാസോഽസ്മി സമ്മതഃ |
തസ്യ മാം ശീഘ്രമാഖ്യാഹി
രാമസ്യാക്ലിഷ്ടകർമണഃ || 2.72.32 ||

പിതാ ഹി ഭവതി ജ്യേഷ്ഠോ
ധർമ്മാർയസ്യ ജാനതഃ |
തസ്യ പാദൗ ഗ്രഹീഷ്യാമി
സ ഹീദാനീം ഗതിർമ്മ || 2.72.33 ||

ധർമ്മവിദ് ധർമ്മശീലശ്ച
മഹാഭാഗോ ദൃഢവ്രതഃ |

ആർയേ കിമബ്രവീദ് രാജാ
 പിതാ മേ സത്യവിക്രമഃ || 2.72.34 ||

പശ്ചിമം സാധുസന്ദേശ -
 മിച്ഛാമി ശ്രോതുമാത്മനഃ |
 ഇതി പുഷ്പാ യഥാതത്ത്വം
 കൈകേയീ വാക്യമബ്രവീത് || 2.72.35 ||

രാമേതി രാജാ വിലപൻ
 ഹാ സീതേ ലക്ഷ്മണേതി ച |
 സ മഹാത്മാ പരം ലോകം
 ഗതോ മതിമതാം വരഃ || 2.72.36 ||

ഇതീമാം പശ്ചിമാം വാചം
 വ്യാജഹാര പിതാ തവ |
 കാലധർമം പരിക്ഷിപ്തഃ
 പാശൈരിവ മഹാഗജഃ || 2.72.37 ||

സിദ്ധാർമാസ്തു നരാ രാമ -
 മാഗതം സഹ സീതയാ |
 ലക്ഷ്മണം ച മഹാബാഹും
 ഭക്ഷ്യന്തി പുനരാഗതം || 2.72.38 ||

തശ്ചുത്യാ വിഷസാദൈവ
 ദ്വിതീയാപ്രിയശംസനാത് |
 വിഷണ്ണവദനോ ഭൂത്യാ
 ഭൂയഃ പപ്രച്ഛ മാതരം || 2.72.39 ||

ക്വ ചേദാനീം സ ധർമാത്മാ
 കൗസൽയാനന്ദവർധനഃ |

ലക്ഷ്മണേന സഹ ഭ്രാത്രോ
സീതയാ ച സമാഗതഃ || 2.72.40 ||

തഥാ പുഷ്പാ യഥാൻയായ -
മാഖ്യാതുമുപചക്രമേ |
മാതാസ്യ യുഗപദ്യാക്യം
വിപ്രിയം പ്രിയശംസയാ || 2.72.41 ||

സ ഹി രാജസുതഃ പുത്ര
ചീരവാസാ മഹാവനം |
ദണ്ഡകാൻ സഹ വൈദേഹ്യാ
ലക്ഷ്മണാനുചരോ ഗതഃ || 2.72.42 ||

തച്ഛൂത്യാ ദരതസ്ത്രസ്മോ
ഭ്രാതുശ്ചാരിത്രശങ്കയാ |
സ്വസ്യ വംശസ്യ മാഹാത്മ്യാത്
പ്രഷ്ടും സമുപചക്രമേ || 2.72.43 ||

കച്ചിന്ന ബ്രാഹ്മണ്യനം
ഹൃതം രാമേണ കസ്യചിത് |
കച്ചിന്നാഡ്യോ ദരിദ്രോ വാ
തേനാപാപോ വിഹിംസിതഃ || 2.72.44 ||

കച്ചിന്ന പരദാരാൻ വാ
രാജപുത്രോദ്ഭിമൻയതേ |
കസ്മാത് സ ദണ്ഡകാരൺയേ
ഭ്രാതാ രാമോ വിവാസിതഃ || 2.72.45 ||

അമാസ്യ ചപലാ മാതാ
തത് സ്വകർമ യഥാതഥം |

തേനൈവ സ്ത്രീസ്യാഭാവേന
വ്യാഹർതുമുപചക്രമേ || 2.72.46 ||

ഏവമുക്താ തു കൈകേയി
ദരതേന മഹാത്മനാ |
ഉവാച വചനം ഹൃഷ്ടാ
വ്യഥാപണ്ഡിതമാനിനീ || 2.72.47 ||

ന ബ്രാഹ്മണധനം കിഞ്ചി -
ദ്വൃതം രാമേണ കസ്യചിത് |
കശ്ചിന്നാവേശ്യാ ദരിദ്രോ വാ
തേനാപാപോ വിഹിംസിതഃ |
ന രാമഃ പരദാരാൻ സ
ചക്ഷുർദ്യാമപി പശ്യതി || 2.72.48 ||

മയാ തു പുത്ര ശ്രുത്യൈവ
രാമസ്യഹാദിഷേചനം |
യാചിതസ്തേ പിതാ രാജ്യം
രാമസ്യ ച വിവാസനം || 2.72.49 ||

സ സ്വവൃത്തിം സമാസ്ഥായ
പിതാ തേ തത് തഥാകരോത് |
രാമസ്തു സഹസൗമിത്രിഃ
പ്രേഷിതഃ സഹ സീതയാ || 2.72.50 ||

തമപശ്യൻ പ്രിയം പുത്രം
മഹീപാലോ മഹായശാഃ |
പുത്രശോകപരിദ്യുനഃ
പഞ്ചത്വമുപപേദിവാൻ || 2.72.51 ||

ത്വയാ ത്വിദാനീം ധർമജ്ഞ
 രാജത്വമവലംബ്യതാം |
 ത്വത്കൃതേ ഹി മയാ സർവ -
 മിദമേവംവിധം കൃതം || 2.72.52 ||

മാ ശോകം മാ ച സന്താപം
 ധൈര്യമാശ്രയ പുത്രക |
 ത്വദധീനാ ഹി നഗരീ
 രാജ്യം ചൈതദനാമയം || 2.72.53 ||

തത് പുത്ര ശീഘ്രം വിധിനാ വിധിജ്ഞൈ -
 ര്വസിഷ്ടമുഖൈഃ സഹിതോ ദ്വിജ്ജൈന്ദ്രഃ |
 സങ്കാൽയ രാജാനമദീനസത്ത്വ -
 മാത്മാനമുർവ്യാമദിഷ്ടേഷചയസ്യ || 2.72.54 ||

|| ഇത്യാർഷേ ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ
 അയോധ്യാകാണ്ഡേ ദ്വിസപ്തതിതമഃ സർഗഃ ||